

*Predhodno znanstveno priopćenje
Preliminary scientific communication*

Zumreta Galijašević¹

UTICAJ PRIVREDNOG RAZVOJA NA RAZLIKE U RAZVIJENOSTI BANKARSTVA REGIJE CENTRALNA BOSNA

IMPACT OF ECONOMIC DEVELOPMENT TO BANKING DEVELOPMENT DIFFERENCES IN CENTRAL BOSNIA REGION

Apstract

Banking sector transformation is one of the earliest and most dominant in the transition process in Bosnian economy. This paper analyzes the main factors that influence the various market and geography positioning of banks in Central Bosnia region, the degree of dominance in relation to other factors and those factors that encourage the development of banking in the zone. Based on the relevant statistical data, field research, it will be tested the hypothesis of the economic environment influence factors on the banking development. These results suggest a positive economy development role to the banking development. Research has found a partial impact of demographic trends and developments in the banking sector. The purpose of this paper is the theoretical assumptions about banking development differences in Central Bosnia confirm practical evidence measured by number and type of banks in the area and the types of banks that exist in some parts of the region. Research aim is to identify the environmental factors which influence confirms the role of business units with the status of a profit center.

Key words: *economic environment, economic development, the banking system, convergence, Central Bosnia.*

Sažetak

Transformacija bankarskog sektora jedna je od prvih i najdominantnijih u tranzicijskom procesu u ekonomiji BiH. U radu se analizira uticaj privrednog razvoja kao komponente ekonomskog okruženja koja utiče na različito tržišno i prostorno pozicioniranje banaka na regiji Centralna Bosna, stepen dominacije pojedinih faktora u odnosu na druge u razvoju bankarskog sistema kao i oni faktori koji potiču razvoj bankarstva u toj zoni. Na bazi odgovarajućih statističkih podataka, terenskih istraživanja, testirat će se hipoteza pozitivnog uticaja privredne razvijenosti regije Centralna Bosna na razvoj bankarstva. Istraženi rezultati ukazuju na ulogu određenih faktora u razvojnom procesu. Svrha rada je da se teoretske pretpostavke o razlikama u razvijenosti

---

¹ Magistrant na Sveučilište "Vitez" Travnik, Zumreta Galijašević, Braće Pobrić 26a, 74260 Tešanj, e-mail: zumreta.galijasevic@gmail.com

bankarstva regije Centralna Bosna potvrde praktičnim dokazima mjerenog brojem i vrstom banaka na tom području kao i vrste banaka koje egzistiraju na pojedinim dijelovima regije. Cilj istraživanja jeste da se identificiraju faktori privrednog okruženja čiji uticaj potvrđuje ulogu poslovnih jedinica sa statusom profitnog centra.

Ključne riječi: faktori razvoja, ekonomsko okruženje, privredni razvoj, banka, bankarstvo, Centralna Bosna.

UVOD

Bankarski sektor u BiH smatra se najprogresivnijim sektorom u ekonomiji zemlje. Njegov progresivan rast rezultat je savremenih trendova u bankarstvu ali i tranzicijskog procesa koji je zahtijevao finansijsku podršku prvenstveno realnom sektoru u kojemu su banke iskoristile priliku za povećanje uspješnosti svog poslovanja. Pojedini gradovi, kantoni pa i entiteti nemaju istu strukturu prisutnosti banaka na prostoru koje obuhvataju pa i bankarski sektor nije podjednako razvijen na cijelom području BiH. Regija Centralna Bosna može se posmatrati kao kompleksan sistem po ekonomskoj, demografskoj, tehnološkoj, nacionalnoj i drugim osnovama. Bankarski sektor je u nekim dijelovima diversificiran dok je u drugim koncentriran u samo jednoj ili nekoliko banaka zavisno od razlika u okruženju što u konačnici potiče ili usporava i njegov razvoj. Na bankarstvo regije utiču interni i eksterni faktori koji opredjeljuju i pozicioniranje pojedine banke na tržište u zavisnosti od preferencije banke. Stoga je i osnovni cilj rada identificirati razlike u pozicioniranju banaka i na kraju prijedlog mjera za aktivno učešće bankarskog sektora na pojedinim područjima u svrhu uzajamnog poticaja privrednog i razvoja bankarstva. Na bazi statističkih indikatora, neophodno je utvrditi koji faktori privredne razvijenosti jesu pozitivno korelirani a koji su ograničavajući u razvoju bankarskog sektora na području regije Centralna Bosna. Predloženi model dobiven usklađivanjem odnosa na tržištu između banaka i privrednog okruženja potiče ravnomjerniji razvoj bankarskog sektora na istraživanom području.

1. Determinante razvoja bankarstva

Literatura različito tretira faktore koji utiču na razvoj bankarstva. Neki autori razvoj bankarstva tretiraju sa makro aspekta pri čemu se osnovnim pokretačima razvoja bankarstva smatraju razvijenost privrede i finansijskih tržišta. Drugi autori bankarstvo posmatraju sa globalnog aspekta naglašavajući globalizaciju finansijskih tržišta i regulaciju bankarskih aktivnosti na međunarodnom nivou osnovnim faktorima njegovog razvoja.² Ako se faktori koji utiču na razvoj bankarskog sektora posmatraju sa stanovišta teritorijalne jedinice ili banke onda se govori o mikro aspektu razvoja. Objedinjujući sve faktore sa mikro aspekta, na razvoj bankarstva u nekoj regiji utiče okruženje u kojoj pojedina banka odnosno više njih egzistira. To okruženje u literaturi zove se ekonomsko okruženje. U radu se uticaj faktora ekonomskog okruženja bazira na uticaju varijabli definiranim modelom u maloprodajnom sektoru koji je za potrebe istraživanja, primijenjen na bankarstvo. Ispitivani model tretira porast ekonomske aktivnosti preko većeg dohotka i potražnje čime dolazi do razvoja tretiranog sektora.³ Modificirani model primijenjen na bankarstvo ispituje uticaj privrednih faktora na razvoj bankarskog sektora u regiji Centralna Bosna. Pri tome se ne polazi od pretpostavke da banke mogu uspješno kreirati i implementirati strategije pozicioniranja samo

---

² Hadžić, M.: Bankarstvo, Univerzitet "Singidunum", Beograd, 2009., p. 37

³ Hasty, R., Reardon, J.: Retail management the McGraw-Hill kompanijes, New York 1997., p. 103. i 104.

ako prepoznaju značaj koji klijenti na određenim ciljnim tržištima pridaju pojedinim obilježjima njihovog poslovanja.⁴ Shodno navodima kao osnovne varijable za ocjenu razvijenosti bankarskog sektora te utvrđivanje razlike u stepenu razvijenosti bankarstva u pojedinim dijelovima, uzimaju se razvoj malog poduzetništva, izvoz i uvoz indeks razvoja i sl. To znači da je za podizanje razvijenosti bankarskog sektora nužno utvrditi konkurentnost i razlike pojedinih regija odnosno lokalnih zajednica na regiji Centralna Bosna. Na bazi ovih determinanti, postavljena je hipoteza čija se valjanost ispituje na bazi indikatora privredne razvijenosti.

1.1. Privredni razvoj kao faktor razvoja bankarstva

Moderna teorija i praksa kao osnovni uslov privrednog razvoja nekog područja podrazumijevaju podizanje njegove konkurentnosti u odnosu na druga područja, sredine ili lokalne zajednice. Za podizanje konkurentnosti nužno je obezbijediti visok nivo funkcioniranja sistema kao što su infrastruktura, zdravstvo, osnovno obrazovanje, visoko obrazovanje, zatim veličina tržišta, institucije i konačno poduzetništvo. Rast i razvoj poduzetništva čini osnovnu pretpostavku privredne razvijenosti neke regije na nivou BiH.

Za razvoj poduzetništva bitno je nekoliko uslova a oni su tržište, kupovna moć, konkurencija i autonomija privrednih subjekata.⁵ Postojanje tržišta poduzetniku omogućava realizaciju njegovih ideja za koje je preuzeo rizik poslovanja. Ako je tržište dobro razvijeno onda za proizvodima i uslugama postoji potražnja po odgovarajućim cijenama. Prilagođavanje cijena kvaliteti i preferencijama potrošača čini poduzetničko poduzeće konkurentnim na tržištu. Za poticanje privrednog razvoja značajnu ulogu ima koordinacija privatnog i javnog sektora. Podrška koju lokalna zajednica može da pruži u realizaciji ciljeva privatnih poduzeća jednako su bitna za ciljeve društveno političke zajednice. Dobro uređena administrativno-pravna sredina olakšava pristup informacijama i brz način rješavanja zakonskih i pravnih potreba sektora.

Rast i razvoj poduzetništva može biti izazvan samim sobom ili je rezultat tehnološkog napretka. Danas su u proizvodnim djelatnostima u poduzetništvu uglavnom prisutni modeli rasta inicirani tehnološkim napretkom i svjetskim inovacijskim procesima. Međutim, korištenje prirodnih resursa na tržištu BiH predstavlja preduslov širenja i mogućnosti iskorištenja postojećih kapaciteta. Kako bi neka lokalna zajednica dostigla veći nivo konkurentnosti, neophodno je da iskoristi komparativne prednosti u proizvodnji onih roba i usluga koje joj omogućuju njeni resursi. U tom smislu se može govoriti o mikroekonomskoj konkurentnosti. Mikroekonomska konkurentnost predstavlja relativnu efikasnost preduzeća da prodaju svoje proizvode i usluge na tržištu.⁶ Najvažnije komponente mikroekonomske konkurentnosti su: osmišljenost poslovanja i kvalitet poslovnog okruženja.⁷

Za rast i razvoj pojedine regije ili teritorijalne jedinice koriste se kvantitativni indikatori kao što su indeks razvoja, pokazatelj izvoza i uvoza, broj privrednih subjekata, vrste privrednih subjekata po obliku organizovanja i sektorskoj pripadnosti i sl. Potrebno je naglasiti da se privredni rast odnosi na porast makroekonomskih pokazatelja kao što je GDP.

⁴ Smajlović, E.: Istraživanje pozicioniranja banaka na Bosanskohercegovačkom tržištu, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Tuzli, Tuzla, 2011., p. 477

⁵ Škrtić, M.: Osnove poduzetništva, Mikrorad, Zagreb, 2002., p.31

⁶ Džafić, Z., Terzić, L.: Konkurentnost privrede Bosne i Hercegovine u funkciji evropskih integracija, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Tuzli, Tuzla, 2011., p. 60

⁷ Ibidem

Razvoj je stepen zadovoljenja ljudskih potreba odnosno razvoj mjeri životni standard. Može se reći da se rast mjeri kvantitativnim pokazateljima dok se razvoj odnosi na kvalitativne pokazatelje.

1.2. Bankarski sektor regije Centralna Bosna

Reforma bankarskog sektora u BiH podrazumijeva regulacijsku osnovu i otvaranje prema tržištu.⁸ Naglasak je na stvaranju supervizorskog nadzora poslovanja banaka i istovremeno s njim izgradnja ili izmjena i prilagođavanje tehnološke i institucionalne infrastrukture.⁹ Banke u BiH su organizirane u Glavne ili Regionalne filijale prema geografskom području kojemu gravitiraju. Tako je bankarski sektor uglavnom podijeljen u pet ili manje glavnih filijala i to Sarajevo, Hercegovina ili Mostar, Centralna BiH ili Zenica, Bihać, Tuzla i Banja Luka. Na području Centralne Bosne posluje 23 BiH banke od ukupno njih 27. Sa područja federacije svoje poslovne jedinice otvorile su sve banke osim Bor banke dd i Komercijalno-investicione banke Velika Kladuša što je ukupno 15 banaka. Banke koje posluju u RS također imaju otvorene svoje poslovnice i to od ukupno 10 banaka, 8 ih ima poslovne jedinice na području regije. Pregled banaka koje posluju na području Regije Centralna Bosna sa pripadajućim poslovnicama dat je u tabeli 1.

Na regiji Centralna BiH egzistira ukupno 113 poslovnih jedinica banaka koje posluju na području FBiH i RS. Najveći broj poslovnih jedinica, filijala agencija, poslovnica, isturenih šaltera i ekspozitura ima Unicredit banka dd sa sjedištem u Federaciji BiH. Ukupan broj je 16. Zatim slijedi Raiffeisen bank dd BiH koja broji 14 organizacionih dijelova u okviru svoje poslovne mreže koja obuhvata regiju. Najmanje poslovnih jedinica imaju Moja banka dd Sarajevo, Procredit bank dd Sarajevo i Wolks banka dd Sarajevo sa tri poslovne jedinice. Obzirom da u regiju ulazi samo jedna općina sa područja RS, to je i broj poslovnih jedinica banaka sa sjedištem u RS minimalan. Međutim, potrebno je naglasiti da samo dvije banke od ukupno deset ne posluju na području regije te da Raiffeisen bank dd ima svoju poslovnu jedinicu u Tesliću.

Poslovne jedinice banaka organizirane su u okviru pripadajućih regionalnih, glavnih filijala ili filijala koje pokrivaju područje Srednje Bosne što ukazuje na regionalnu a ne kantonalnu ili entitetsku podjelu. Poslovnice pojedinih banaka imaju svoje odgovornosti djeluju kao profitni centri. Profitni centri se najčešće formiraju u okviru divizionalne organizacijske strukture poslovnog subjekta u kojoj je svaka divizionarna jedinica kompletno odgovorna za vlastitu uslužnu liniju.¹⁰ Rashodi svake divizionalne jedinice se zbrajaju, a zatim oduzimaju od prihoda divizionarnih jedinica.¹¹ Neto rezultat je mjera profitabilnosti određene divizionalne organizacijske jedinice.¹² Iz prikazane tabele je uočljivo da na regiji postoje razlike u razvijenosti bankarskog sektora mjenom brojem banaka, poslovnica ili konkurentnom pozicijom na pojedinim područjima. Broj se kreće od najmanje jedne do najviše 21 poslovnice koje predstavljaju profitne centre za svoje banke.

---

⁸ <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap28n.pdf> (28.11.2012.)

⁹ <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap28n.pdf> (28.11.2012.)

¹⁰ Vujić, V.: Menadžment ljudskog kapitala, Fakultet za turistički i hotelski menadžment Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2008., p. 362

¹¹ Ibidem

¹² Ibidem

Tabela 1: Pregled BiH bankarskog sektora na području regije Centralna Bosna

Banke/Općine	Bugojno	Busovača	Doboj Jug	Donji Vakuf	Gornji Vakuf Uskoplje	Kakanj	Maglaj	Novi Travnik	Teslić	Tešanj	Travnik	Usora	Vitez	Zavidovići	Zenica	Žepče	Regija CB
Bor Banka d.d. Sarajevo																	0
Bosna Bank International d.d. Sarajevo	1									1	1				1		4
Hypo Alpe-Adria-Bank d.d. Mostar	1	1			1			1		1	1		2		1	1	10
Intesa Sanpaolo Banka d.d. Bosna i Hercegovina	1						1			1	1	1		3	1		9
Investiciono-komercijalna banka d.d. Zenica		1				1	1			1				1	1	1	7
Komercijalno- investiciona banka d.d. V.Kladuša																	0
Moja Banka d.d. Sarajevo			1							1					1		3
NLB Banka d.d. Tuzla										1	1		1		1		4
Privredna Banka Sarajevo d.d. Sarajevo	1			1	1		1			1		1			1		7
ProCredit Bank Sarajevo											1			1	1		3
Raiffeisen Bank d.d. BiH	1					1			1	3	1		1	1	4	1	14
Sparkasse Bank d.d.	1					1	1			2	1				2	1	9
Turkish Ziraat Bank Bosnia d.d. Sarajevo						1	1			1	1				1		5
UniCredit Bank d.d.	1			1	1	1	1	1		2	1		2	1	3	1	16
Union Banka d.d. Sarajevo	1										1			1	1		4
Vakufska Banka d.d. Sarajevo	1			1						2	1		1		1		7
Volksbank BH d.d.										2					1		3
Balkan Investment Bank AD Banja Luka																	0
Bobar Banka AD Bijeljina									1								1
Hypo Alpe-Adria-Bank AD Banja Luka									1								1
Komercijalna Banka AD Banja Luka																	0
MF Banka AD Banja Luka									1								1
NLB Razvojna Banka									1								1
Nova Banka AD Banja Luka									1								1
Pavlović International Bank AD									1								1
Unicredit Bank AD Banja Luka									1								1
Volksbank AD Banja Luka									1								1
Ukupno poslovnica	9	2	1	3	3	5	6	2	9	19	11	2	7	8	21	5	113
Ukupno banaka	9	2	1	3	3	5	6	2	9	13	11	2	5	6	15	5	

Izvor: Prilagođeno u skladu sa podacima dostupnim na web site bankarskog sektora u BiH

2. Istraživanje determinirajućih faktora privrednog razvoja na razvoj bankarstva regije Centralna Bosna

2.1. Opšte postavke

Istraživanje o faktorima privrednog okruženja koji utiču na razvoj bankarstva u Centralnoj Bosni urađen je u cilju komparacije i analize razvijenosti bankarstva u pojedinim sredinama unutar regije te stepena doprinosa pojedinog faktora u pozicioniranju banaka na tom području. Cilj istraživanja je utvrditi poticaj razvoja finansijske infrastrukture na području regije i njene diversifikacije u smislu doprinosa razvoju nerazvijenog finansijskog tržišta u BiH.¹³ U istraživanju razvijenosti bankarskog sektora korišteni su podaci Zavoda za statistiku BiH, Zavoda za programiranje razvoja BiH i Investiciono razvojne banke RS kao i podaci sa web sitea Udruženja privrednika regije Centralna Bosna. Za ulazne podatke također su korištena terenska istraživanja uvidom u stvarno stanje i prisutnost poslovnica na pojedinim opštinama.

Istraživanje je provedeno temeljem analize kretanja od posljedica ka uzrocima razvijenosti bankarstva odnosno njihovih razlika u regiji Centralna Bosna, istraživanja su bazirana na utvrđivanju stepena do kojeg je neki faktor uslovio razvoj bankarstva. Zbog nedostupnih podataka za 2012. i 2011. godinu, istraživanja su rađena na bazi dostupnih podataka za 2010. godinu. Podaci koji su korišteni odnose se na vitalnu statistiku za pojedine gradove regije. Oni obuhvaćaju broj privrednih subjekata, neto izvoz, sektorsku orijentiranost, indeks razvoja i sl. Na bazi ulaznih podataka za pojedina područja unutar regije, analizirani su odnosi u razvijenosti pojedinih regija i uticaj na razvoj bankarskog sektora mjeran brojem poslovnica i poslovnom orijentacijom banke odnosno vrste banke, njenog organizacionog oblika i strukture vlasništva. Svrha istraživanja jeste da se potvrdi uloga poslovnih jedinica u onim područjima u kojima se one mogu obilježiti statusom profitnog centra. Na bazi istraženih rezultata daje se prijedlog za unaprijeđenje razvoja bankarstva kako bi se povećala konkurentnost pojedinih banaka i dao doprinos razvoju bankarstva cjelokupnom ekonomskom razvoju.

2.1. Utvrđivanje valjanosti hipoteze

Za potrebe rada postavljena je osnovna hipoteza na bazi koje se donosi generalni stav o značaju determinanti privrednog razvoja u razvoju bankarstva. Testiranjem preko statističkih pokazatelja i uz korištenje uglavnom kvantitativnih naučnih metoda, ista se može potvrditi ili odbaciti i na toj osnovi dati prijedlog modela za unaprijeđenje razvoja bankarske infrastrukture i ujednačavanja razvoja bankarskog sektora i njegov uticaj na razvoj regije. Hipoteza predpostavlja uticaj Privrednih faktora kao determinanti razvoja bankarstva što je model prilagođen maloprodajnom sektoru.

H.1: Privredni razvoj pozitivno utiče na razvoj i pozicioniranje banke na području regije Centralna Bosna.

Za dokaz hipoteze u analizu su uzeti indikatori koji ukazuju na ekonomski i privredni razvoj na području regije. Izdvojeni su podaci za svaku opštinu posebno pa su isti komparirani sa podacima za druge gradove po principu veće konkurentnosti. Na toj osnovi utvrđena je razlika u infrastrukturi kao i cjelokupni razvoj infrastrukture na području regije te posredno i razvoj bankarstva. Za dokaz hipoteze postavljeno je pet pomoćnih hipoteza. Pomoćne

---

¹³ Veselica, V.: Financijski sustav u ekonomiji, Inžinjerski biro, Zagreb, 1995., p. 18

hipoteze korištene su u svrhu utvrđivanja korelacije indikatora rasta i razvoja privrede i poduzetništva na razvoj i rast bankarstva. Sljedeće hipoteze upotpunjuju glavnu hipotezu:

P.H.1. (Potvrđeno): Veći broj privrednih subjekata potiče razvoj bankarstva.

P.H.2. (Opovrgnuto): Razvoj bankarske infrastrukture srazmjeran je broju privrednih subjekata.

P.H.3. (Potvrđeno): Oblik organizovanja privrednih subjekata je faktor razvoja bankarstva.

P.H.4. (Potvrđeno): Promet iz odnosa sa inostranstvom utiče na razvoj bankarskog sektora.

P.H.5. (Opovrgnuto): Indeks privredne razvijenosti ima pozitivan uticaj na razvoj bankarskog sektora.

Testiranje prve pomoćne hipoteze rađeno je na temelju broja poslovnih subjekata na području regije odnosno na području pojedine opštine. Testiranje je napravljeno za svaku opštinu posebno pa je uočeno da postoji pozitivan trend rasta u broju banaka na pojedinom području kako se broj privrednih subjekata povećava. Povećana konkurentnost između banaka istih ili sličnih po veličini ili dobiti primijećena je također na takvom području. Pojačana konkurencija potvrđuje da sa povećanjem broja učesnika na tržištu dolazi do razvoja bankarskog sektora.¹⁴ Najveći broj privrednih subjekata kao i broj banaka koje posluju na području regije registriran je u Zenici a nakon toga u Tešnju i Travniku, Bugojnu, Tesliću i Zavidovićima. Osim u broju banaka, pozitivan trend u rastu pokazuje i broj poslovnih jedinica koji jedna banka ima u nekoj opštini. Tako najveće banke ponovo raspolažu sa većom infrastrukturom u opštinama sa većim brojem privrednih subjekata. Po tom pitanju Zenica ima vodstvo a slijedi je Tešanj i Vitez. Za potvrdu prve pomoćne hipoteze u komparativnoj analizi korišteni su podaci iz tabele 1 i tabele 2. U nastavku se daje pregled osnovnih pokazatelja o broju poslovnih subjekata i načinu njihovog organizovanja po opštinama u Centralnoj Bosni.

Tabela 2: Broj i oblik organizovanja privrednih subjekata na regiji Centralna Bosna

Općina/Opština	Javne ustanove i preduzeća	Dioničarska društva	Društva sa ograničenom odg.	Ostalo	Ukupno
Bugojno	9	14	217	43	283
Busovača	6	2	83	20	111
Doboj Jug	1	2	63	3	69
Donji Vakuf	7	9	54	16	86
Gornji Vakuf-Uskoplje	7	3	69	15	94
Kakanj	4	6	171	56	237
Maglaj	3	2	111	44	160
Novi Travnik	8	7	139	27	181
Teslić	4	22	136	4	166
Tešanj	10	11	399	53	473
Travnik	18	8	278	87	391
Usora	4	0	59	8	71
Vitez	10	2	233	32	277
Zavidovići	4	4	139	52	199
Zenica	31	29	651	248	959
Žepče	7	3	210	38	258
Centralna BiH	133	124	3.012	746	4.015

Izvor: Prilagođeno prema APIF agencija Sarajevo, APIF agencija Banjaluka, dostupno na <http://rez.ba/?p=1578> (25.11.2012)

¹⁴ <http://www.bis.org/review/r051010d.pdf> (28.11.2012.)

Uvidom u statistiku, međutim, dokazano je da bankarska infrastruktura nije srazmjerna broju poslovnih subjekata za pojedine opštine. To znači da se razvijenost bankarstva pa niti privredni razvoj pojedine opštine ne može mjeriti kvantitativnim pokazateljima a što u ovom slučaju jeste broj privrednih subjekata prema broju poslovnih jedinica banaka. Ako bi se usporedba vršila prema Zenici kao opštini sa najvećim brojem privrednih subjekata koja ima 21 poslovnicu banaka, onda bi to značilo da ostale opštine moraju imati daleko manje poslovnica banaka kao npr. Tešanj 11, Travnik 9, Teslić 5 itd. a što je različito od stvarnih pokazatelja.¹⁵ Za analizu razvoja bankarskog sektora u obzir se moraju uzeti i kvalitativne komponente privrednog razvoja pojedinih opština kao što su veličina preduzeća, orjentiranost, pozicija na tržištu, broj ljudi koje zapošljava i sl. Time se odbacuje druga pomoćna hipoteza.

Najveći uticaj na pozicioniranje banaka na tržištu ima broj poslovnih subjekata sa ograničenom odgovornošću koja ujedno i predstavljaju najveći procenat u ukupnoj strukturi vrste poslovnog subjekta. U svim testiranim slučajevima, banke su svoje poslovnice otvarale u onim opštinama gdje je najveći procenat društava sa ograničenom odgovornošću. Uvidom u tabelu 2 uočava se da je prema hijerarhiji razvijenosti bankarstva i broja poslovnih subjekata na prvom mjestu Zenica a zatim Tešanj, Travnik, Vitez kao opštine sa najvećim brojem doo subjekata. Najmanje ih je registrirano tamo gdje je registrirano i najmanje organizacionih dijelova banaka a to je u Usori, Doboj Jugu, Donjem Vakufu i Busovači. Treba naglasiti da hipoteza testirana na Teslić i Novi Travnik nije potvrđena obzirom da Teslić ima mali broj doo subjekata na broj banaka ili organizacionih dijelova banaka i da Novi Travnik ima veliki broj registriranih poslovnih subjekata na broj bankarskih jedinica. Najmanji uticaj na razvoj bankarskog sektora imaju ostala društva u koje se ubraja nevladin sektor i male str djelatnosti iako je utvrđeno da zauzimaju značajan procenat učešća u mnogim opštinama u strukturi oblika organizovanja privrednih subjekata. To međutim nije faktor poticaja za pozicioniranje banaka na regiji Centralna Bosna što znači da sektor bankarstva u takvom načinu organizovanja privrednih subjekata ne prepoznaje priliku za ostvarenje pozitivnih rezultata poslovanja. Tako je potvrđena treća pomoćna hipoteza da za razvoj bankarskog sektora jedan od opredjeljujućih faktora jeste i oblik organizovanja privrednih subjekata na regiji.

Metodama analize, komparacije i generalizacije u četvrtoj pomoćnoj hipotezi testiran je uticaj izvoza i uvoza na razvijenost bankarskog sektora na različitim područjima. Dokazano je da pokrivenost uvoza izvozom u smislu veće razvijenosti neke opštine nema presudan uticaj na razvoj bankarstva. Pozitivna korelacija postoji i u opštinama sa niskim stepenom razvoja privrede i bankarskog sektora kao što je slučaj na opštini Busovača, Donji Vakuf i Maglaj. Opštine koje imaju visoke pokazatelje privredne razvijenosti imaju nizak procenat pokrivenosti uvoza izvozom. To se obrazlaže ili uvozom resursa ili gotovih proizvoda namijenjenih daljoj prodaji. Pregled stavki uvoza i izvoza prikazan je tabelom 3.

---

¹⁵ Vidi tabelu 1.

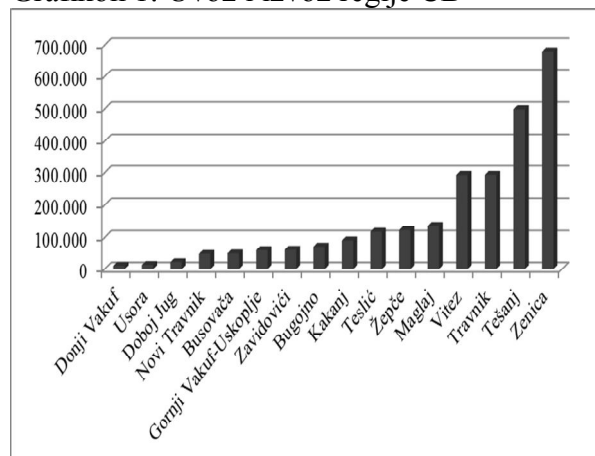
Tabela 3: Promet po stavkama uvoza i izvoza na regiji Centralna Bosna

Općina/Opština	Uvoz	Izvoz	Saldo	Uvoz+Izvoz	Pokrivenost uvoza izvozom (%)
Bugojno	30.802	40.627	9.825	71.429	131,9
Busovača	15.640	35.067	19.427	50.707	224,21
Doboj Jug	17.594	5.223	-12.371	22.817	29,69
Donji Vakuf	2.061	8.309	6.248	10.370	403,15
Gornji Vakuf-Uskoplje	31.879	29.148	-2.731	61.027	91,43
Kakanj	71.380	19.671	-51.709	91.051	27,56
Maglaj	24.543	111.292	86.749	135.835	453,46
Novi Travnik	20.253	28.741	8.488	48.994	141,91
Teslić	50.890	66.913	16.023	117.803	131,49
Tešanj	313.275	185.784	-127.491	499.059	59,3
Travnik	144.807	148.777	3.970	293.584	102,74
Usora	8.446	4.849	-3.597	13.295	57,41
Vitez	274.149	18.949	-255.200	293.098	6,91
Zavidovići	17.525	44.829	27.304	62.354	255,8
Zenica	346.880	333.510	-13.370	680.390	96,15
Žepče	80.242	42.703	-37.539	122.945	53,21
Centralna BiH	1.450.366	1.124.392	-325.974	2.574.758	77,52

Izvor: Prilagođeno prema Zavod za programiranje razvoja FBiH <http://rez.ba/?p=1637> (25.11.2012)

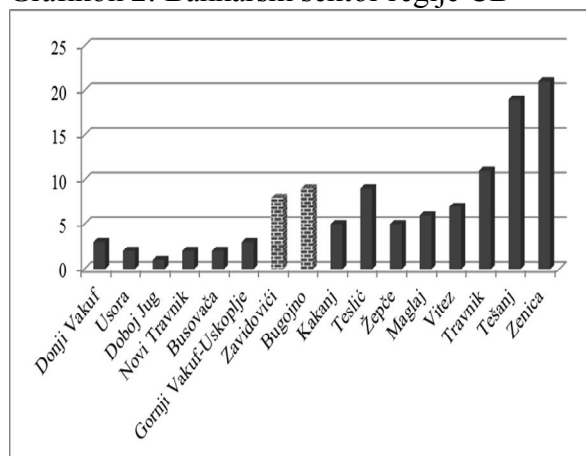
Uočeno je da što opština ima veći promet po uvozu i izvozu to je i njen bankarski sektor više razvijen. Što se prikazuje grafikonima 1 i 2.

Grafikon 1: Uvoz i izvoz regije CB

Izvor: Podaci iz tabele 3

Grafikon 2: Bankarski sektor regije CB

Izvor: Podaci iz tabele 1

Hipoteza je potvrđena u svim slučajevima osim kod Bugojna i Zavidovića koji imaju prosječno veliki broj poslovnica banaka a mali promet iz odnosa sa inostranstvom. Najmanji promet imaju opštine sa malim brojem poslovnica pojedinih banaka (Busovača, Doboj Jug, Donji Vakuf, Usora i sl.) dok su opštine velikog prometa sa inostranstvom (Zenica, Tešanj, Travnik, Vitez) u sastavu bankarskog sektora imale porast broja poslovnica sa porastom ukupnog obima uvoza i izvoza. Banke naime, iz poslova sa inostranstvom obezbjeđuju prihode od provizija i naknada iz ino platnog prometa pa obim ima dominantnu ulogu dok se druge stavke kao što je negativan odnos između uvoza i izvoza zanemaruju. Time je

potvrđena hipoteza da veći ukupni izvoz i uvoz pozitivno utiču na razvoj bankarske infrastrukture.

Za testiranje pete pomoćne hipoteze o uticaju indeksa razvijenosti odnosno ranga koji opština zauzima u regiji Centralna Bosna po razvijenosti, korišteni su podaci prikazani tabelom 4. U tabeli su opštine kategorirane od onih koji imaju najbolji rang pa do one sa najmanjom razvijenošću. Detaljno ispitivanje pokazalo je da privredna razvijenost opštine nije jedini faktor koji pokreće bankarski sektor u strateškom pozicioniranju na nekom području. O tome svjedoči indeks razvijenosti opštine Doboj Jug koja zauzima prvo mjesto sa samo jednom poslovnicom koja pruža usluge bankarske djelatnosti. Ova činjenica često se pojašnjava korištenjem usluga kod poslovnica ili banaka otvorenih u drugoj opštini ili malog geografskog područja koje opština zauzima te blizine drugih opština sa kojima graniči a u kojim je bankarski sektor daleko razvijeniji.

Drugo mjesto po rangu zauzima Žepče sa pet poslovnica. Travnik, Bugojno i Teslić su opštine koje raspolažu dobro razvijenom infrastrukturom ali ne i u rangu na području regije. Pozitivan trend uočen je samo kod opštine Tešanj, Vitez i Zenica koje zbog indeksa razvijenosti imaju i razvijenu bankarsku infrastrukturu i veći broj poslovnica iste banke. To upućuje na zaključak da je konkurencija u bankarskom sektoru pod dejstvom ukupnih ekonomskih odnosno privrednih i finansijskih uticaja.¹⁶

Negativni rezultati testiranja provedeni nad ostalim opštinama mogu se sublimirati pa konačni nalaz odbacuje petu pomoćnu hipotezu što znači da za poticaj ulaska banke na tržište indeks razvijenosti nema dominantnu ulogu.

Tabela 4: Indeks razvijenosti opština u regiji Centralna Bosna

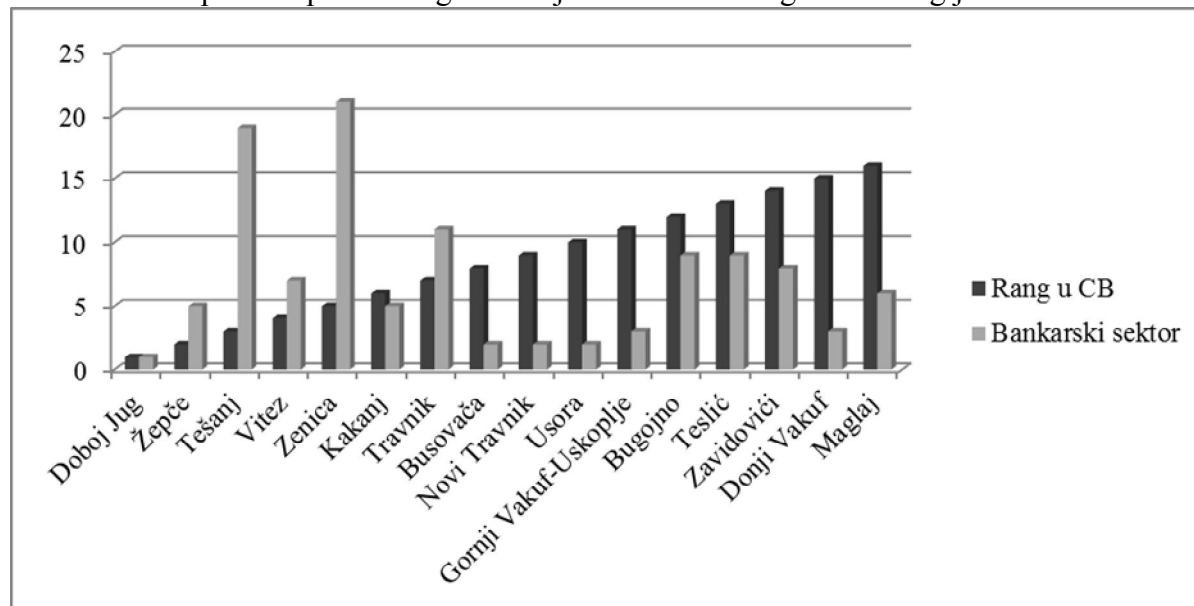
Općina/Opština	Index razvijenosti	Rang u CB
Doboj Jug	168,87	1
Žepče	152,37	2
Tešanj	131,46	3
Vitez	116,08	4
Zenica	114,71	5
Kakanj	107,97	6
Travnik	103,1	7
Busovača	98,26	8
Novi Travnik	93,36	9
Usora	92,14	10
Gornji Vakuf-Uskoplje	90,44	11
Bugojno	88,32	12
Teslić	85,78	13
Zavidovići	75,28	14
Donji Vakuf	67,64	15
Maglaj	65,95	16
Centralna BiH	100	

Izvor: Prilagođeno prema Federalni zavod za programiranje razvoja, dostupno na <http://rez.ba/?p=1578> (25.11.2012)

Na grafikonu 3 prikazani su usporedni podaci o rangu i razvijenosti bankarskog sistema po opštinama na regiji Centralna Bosna.

¹⁶ <http://www.bis.org/review/r051010d.pdf> (28.11.2012.)

Grafikon 3: Usporedni prikaz ranga i razvijenosti bankarskog sektora regije u CB

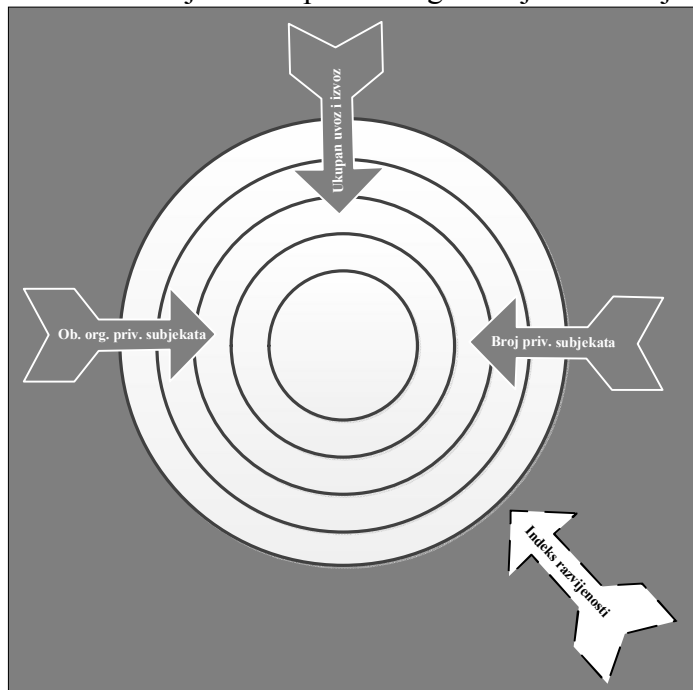
Izvor: Podaci iz tabele 4 i 1

Uočeno je da visoko indeksirane sredine od strane Federalnog zavoda imaju veći broj banaka sa većim rejtingom, kapitalom i dobiti dok su male banke po kapitalu ili dobiti uglavnom locirane u manje razvijenim područjima. Visok stepen razvijenosti interesantan je za pozicioniranje i bankama koje dugoročno imaju stabilan ali postepeni rast u poslovanju i širenju mreže. Takve banke su Wolks bank dd, Vakufska banka dd, BBI dd i sl. Ove banke prisutne su u samo visoko razvijenim sredinama. Najviše indeksirane sredine broje najviše banaka sa visokim rejtingom dok male sredine sa niskim indeksom broje nešto manje banaka i oskudijevaju u raznovrsnosti i jakoj konkurenciji bankarskog sektora.

Rezultati testiranja pomoćnih hipoteza dovode do potvrde i osnovne hipoteze o uticaju privrednog razvoja na razvoj bankarstva u regiji Centralna Bosna. Uočeno je da je bankarski sektor razvijeniji u sredinama sa većim prometom po uvozu i izvozu, većim brojem privrednih subjekata i većim brojem društava sa ograničenom odgovornošću što ujedno povećava konkurentnost bankarskog sektora. Rang razvijenosti opštine u sklopu regije nema presudan uticaj na konkurentnost banke niti njeno pozicioniranje na određenom području. To se može obrazložiti činjenicom da je bankama osnovni motiv ostvariti profit iz poslovnih aktivnosti. Banka ima veći broj aktivnosti ako ima više klijenata, privrednih subjekata, koji koriste različite bančine usluge (kredite, usluge platnog prometa, savjetodavne usluge, garancije i sl.). Međutim, bankarski sektor omogućio je i brži i progresivniji razvoj onim lokalnim zajednicama u kojemu je on razvijeniji. Najviše poslovnih aktivnosti banaka usmjereno je na kreditiranje malog poduzetništva i građanstva. Također je utvrđeno da je finansiranje putem kredita usmjereno na najvažnije i brzo rastuće sektore kao što je trgovina, ostale usluge, transport i građevinarstvo što je pogotovo potaklo dalji razvoj pojedinih sektora u nekim sredinama.

Testiranjem hipoteze o uticaju privrednog razvoja i okruženja na razlike u razvijenosti bankarskog sektora unutar regije Centralna Bosna, utvrđeni su faktori čije je dejstvo na razvitak bankarskog sistema pozitivno ili pak na njega nema uticaj. Faktori su predstavljeni šemom 1 i 2.

Šema 1: Uticaj faktora privrednog razvoja na razvoj bankarstva regije CB

Izvor: Autor

Ako ilustracija predstavlja bankarski sistem i njegovo privredno okruženje regije Centralna Bosna, onda bi se moglo zaključiti da istraženi faktori ekonomskog okruženja na bankarski razvoj djeluju pozitivno ili na njega nemaju značajniji uticaj bilo da se radi o visoko razvijenim ili manje razvijenim lokalnim zajednicama.

3. Mjere za konvergenciju bankarskog sistema regije Centralna Bosna

Kako bi došlo do konvergencije razvijenosti opština pa samim tim i konvergencije bankarskog sistema koja bi sigurno potakla i privredni razvoj, nužno je da se poduzmu odgovarajuće mjere za razvoj i ruralnih područja i savladavanje razlika u pristupu pojedinim regijama. Cilj ovih mjera jeste stvoriti centre interesa razvoja bankarstva na tzv. Policentričnoj osnovi. Policentričan razvoj bankarskog sektora na regiji Centralna Bosna omogućio bi i njegov geografski, prostorni odnosno privredni razvoj.

Bankarski sektor impuls je razvoja pojedine regije pa se iz toga uočava uzročno-posljedični uticaj faktora privrednog i bankarskog razvitka. Za stvaranje takve klime u bankarskom sektoru predhodno je nužno stvoriti nova vrela ili izvore novog rasta i razvoja manje razvijenih sredina. Prva faza je prepoznati koji faktori mogu najviše da potaknu pozicioniranje banaka s ciljem povećanja konkurentnosti i privrede i bankarskog sektora. Podizanje konkurentnosti treba da bude osnovna ideja razvoja bankarskog sektora nerazvijenim opštinama.¹⁷ Ukoliko je moguće, nužno je identificirati neiskorištene resurse ili

¹⁷ Džafić, Z., Terzić, L.: Konkurentnost privrede Bosne i Hercegovine u funkciji evropskih integracija, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Tuzli, Tuzla, 2011., p. 60

pak one aktivne ali nedovoljno iskorištene i raditi na njihovom potpunom upošljavanju kako bi se pojačao uticaj ekonomskog okruženja a to znači potaknuo i privredni razvoj.

U toku istraživanja uočena je važnost prosperiteta bankarskog sektora u pojedinim područjima. Zanimljivo je da još detaljnija prostorna analiza razvijenosti po opštinama i gradovima otkriva i izrazito velike lokalne razlike u razini razvijenosti.¹⁸ U pravilu dominira važnost i razvijenost središta kantona ili regije.¹⁹ U procesu konvergencije taj broj bi disperzijom trebalo povećati. Međutim, proces teče postepenim ujednačavanjem privrednih aktivnosti. Nikako ne bi trebalo pristupiti ubrzanom i nesigurnom teorijskom zamahu kako bi se potakao bankarski sektor. Obzirom na skorašnja iskustva u zatvaranju poslovnica na regiji Centralna Bosna usljed zastoja u privrednim i finansijskim aktivnostima, bankarski sektor vjerovatno u dužem vremenskom periodu treba potvrdu za poticaj njegovom širenju. Upravo takav pristup stvorio je i bazu za već nastale različite nivoe centara interesa i u bankarstvu. Posebno značajna mogućnost predstavlja poticaj inovativnih procesa i mogućnost korištenja razvojnih projekata i u malim područjima. Ovi su projekti izvodiivi u saradnji javnog, privatnog sektora i akademske zajednice u kojoj opštine treba da prepoznaju svoje mogućnosti. Projekti su poznati pod nazivom GEM projekti a nude korištenje konkurentne prednosti neke sredine za poticaj privrednog razvoja, izvoza pa i bankarskog sektora.

ZAKLJUČAK

Bankarski sistem predstavlja dio finansijskog sistema i zavisi od nivoa sa kojeg se posmatra. Znanjem koji su podigli konkurenciju u ovom sektoru. Zajedno sa ovim procesom, teče i proces prepoznavanja novih tržišnih uslova od strane domaćih banaka i postepenog prilagođavanja njihovih poslovnih procesa. Međutim, tržišni uslovi prisutni na pojedinim geografskim područjima doveli su i do razlika u razvijenosti unutar samog bankarskog sektora. Ekspanzija u mnogim djelatnostima nužno je usloвила da se identificiraju i faktori koji najviše dovode do razlika u ponudi bankarskih usluga. Iako su ovi faktori često rezultat strategije banaka ili percepcije klijenata, ekonomsko okruženje čini osnovnu pretpostavku razvoja bankarskog sektora na svakoj opštini ili području. Razvijenost bankarstva na regiji Centralna Bosna obilježen je divergencijom finansijskog sistema zbog neujednačenog dejstva faktora okruženja. Privredni razvoj predstavlja osnovne poticajne mehanizme za pozicioniranje banaka u visoko razvijenim područjima Centralne Bosne. Na bazi određenih pokazatelja privredne razvijenosti, bilo je nužno istražiti i komparirati uticaj faktora na razvoj bankarstva i odstupanje nivoa razvijenosti u pojedinim opštinama. Lokalne zajednice sa niskim brojem privrednih aktivnosti, poslovnih subjekata ili sporadičnom razmjenom sa inostranstvom oskudijevaju razvijenom finansijskom podrškom i uslugama od strane bankarskog sektora. Izjednačavanje stepena razvijenosti ili barem smanjenja razlika u razvijenosti pojedinih opština postaje ključni faktor za širenje tržišta, ekonomski napredak i poticaj finansiranja onih sektora koji mogu ubrzati razvoj jedne takve zajednice. Zbog toga su mjere za konvergenciju i policentrični razvoj bankarskog sektora na nivou regije Centralna Bosna prepoznavanje i korištenje resursa kojima se može postići konkurentnost privrede i stvoriti pretpostavka stabilnom okruženju i razvoju bankarskog sektora.

¹⁸ Feletar, D.: Razlike u razvijenosti regija u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na Koprivničko-Križevačku županiju, Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja, Samobor, Vol. 4, No. 8, 2005., p. 165

¹⁹ Ibidem

BIBLIOGRAFIJA

1. Anić, D.I. (2002), "Razvitak hrvatske maloprodaje i ekonomsko okruženje", Ekonomski pregled, Zagreb, Vol. 53, No. 9
2. Džafić, Z., Terzić, L. (2011), "Konkurentnost privrede Bosne i Hercegovine u funkciji evropskih integracija", Zbornik Ekonomskog fakulteta u Tuzli, Tuzla
3. Feletar, D. (2005), "Razlike u razvijenosti regija u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na Koprivničko-Križevačku županiju", Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja, Samobor, Vol. 4, NO. 8
4. Hadžić, M. (2009), "Bankarstvo", Univerzitet "Singidunum", Beograd.
5. Hasty, R., Reardon, J. (1997), "Retail management", the McGraw-Hill kompanijes, New York
6. Smajlović, E. (2011), "Istraživanje pozicioniranja banaka na Bosanskohercegovačkom tržištu", Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Tuzli, Tuzla
7. Škrtić, M. (2002), "Osnove poduzetništva", Mikrorad, Zagreb
8. Veselica, V. (1995), "Financijski sustav u ekonomiji", Inženjerski biro, Zagreb
9. Vujić, V. (2008), "Menadžment ljudskog kapitala", Fakultet za turistički i hotelski menadžment Sveučilišta u Rijeci, Rijeka

<http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap28n.pdf>

<http://www.bis.org/review/r051010d.pdf>

<http://rez.ba/?p=1578>

<http://rez.ba/?p=1637>